

Rolek Ferenc, a Budapest Bank vezérigazgató helyettese, a Magyar Munkaadók és Gyáriparosok Szövetségének alelnöke

Educatio: Az Educatio jelen száma a felsőoktatás minőségéről szól. Ha valaki a felsőoktatás ill. a szakoktatás minőségéről érdemben nyilatkozni tud, azok mindenekelőtt a munkáltatók. Ön milyen szerepekben találkozott ezzel a kérdéssel?

Rolek Ferenc: Ennek már hosszú története van. A felsőoktatással, s különösen a szakképzéssel egy ideig elég szoros kapcsolatban voltam, miután az Országos Terhivatalban helyezkedtem el. A Terhivatalon belül gyakorlatilag én voltam felelős a felsőoktatásért, majd a szakképzésért is közel tíz évig. Elsősorban irányítói, tervezési szinten foglalkoztam a szakképzéssel, a foglalkoztatással, sőt lényegében az egész kulturális szférával. '90-től jó két, két és fél évig voltam a Munkaügyi Minisztériumban, ahol a felsőoktatással kevésbé volt dolgom, de a szakképzés hozzám tartozott. '93 elejétől pedig, amióta az üzleti szférában dolgozom, mint üzleti vezető vagyok kapcsolatban a szakképzéssel.

E: Az alapképzettsége közgazdász. A '70-es években szerzett közgazdaságtanból oklevelet, majd a '80-as évek első felében egyetemi doktori fokozatot. Felteszem, hogy már abban az időben sem tudott a közgazdaságtudományi képzés minden tekintetben megfelelni a gazdaság igényeinek, azóta viszont teljesen átalakult a munkaerőpiac szerkezete. Milyen döntő változások álltak be az elmúlt két évtizedben a felsőoktatás és a munkaerőpiac viszonyában az Ön szakterületén?

R. F.: A '70-es és '80-as években a gazdaság munkaerő szükségletét elsősorban mennyiségi, strukturális szemléletben fogtuk meg makroszinten. A minőség kérdése nem merült fel olyan élesen, mint manapság. Fontos volt, hogy a munkavállaló végzett szakember legyen, aztán a gyakorlatban megtanulta, hogy mit is kell csinálni. Ami azóta alapvetően megváltozott egy piacgazdasági környezetben, az a tulajdonosi érdekeltség, a profit- illetve eredményorientáltság, ami nyilván azzal jár, hogy hatékonyak kell lenni, termelékenynek kell lenni, képesnek az állandó változásra, a folyamatos fejlődésre. Ezek olyan általános attitűdbeli dolgok igazából, amelyek a közgazdászokra ma ugyanúgy vonatkoznak, mint bárki másra.

Ebben az új környezetben alapvető változás, ami a közgazdászhallgatónál nagyon erőteljesen felértékelődik, hogy érteni kell a piacok működését, ismerni kell az ügyféligenyeket, érteni kell a piaci mozgásokat, ezeket követni kell tudni, érteni kell a bonyolult pénzügyeket, amelyek ezek mögött vannak, hiszen a pénzügyi piacok is átalakultak a '90-es években. Mindezek meghatározzák, hogy milyen igények fogalmazódnak meg a közgazdászhallgatókkal szemben. A marketing, mint terület, egy egészen új megközelítésmódot követel meg, vagy akár a hozzám legközelebb eső terület, a humán erőforrás-menedzsment, ami ugyancsak nem létezett még ebben a formában, amikor elkezdtem közgazdászként dolgozni. Összességében azt gondolom, hogy a helyzet teljesen más, lényegében összehasonlíthatatlan a két korszak. Akkoriban, amikor egyetemre jártam, az oktatás ahhoz igazodott, amilyen igényeket akkor ki kellett elégtíteni. Sok érdekes dolgot tanultunk, de a konkrét ismeretekből ma már kevés az, amit hasznosítani lehet, ilyen szempontból az a tudás mára már elavult. De ennek ellenére, azt gondolom, hogy ha valaki akkoriban komolyan vette a tanulmányait, egy bizonyos

szemléletet el tudott sajátítani, amit utána adaptívan hozzá lehetett igazítani az új körülményekhez, jó alapot szolgáltatott arra, hogy valaki megtanulja mindazt, amire a munkájában szüksége van.

E: S ezekhez a megváltozott igényekhez mennyire rugalmasan tudtak alkalmazkodni a felsőoktatási intézmények?

R. F.: Azt gondolom, hogy rengeteg változás volt. Az intézmények megpróbálták alkalmazkodni, és hihetetlen sok dologban alkalmazkodtak is – ez nap, mint nap látszik. De azt lehet mondani, hogy a felsőoktatás mindig legalább egy lépés hátrányban van a piac és az üzleti szféra igényeivel szemben.

E: Nekem egyre inkább úgy tűnik, hogy azok a képzések, amelyek általánosabb ismereteket adnak, mintha felértékelődnének a speciális szakképzésekkel szemben. Egyre több fiatal diplomás ismerősöm számol be arról, hogy a munkáltatóknak az az igénye, hogy a fiatal szakember legyen nyitott az új ismeretekre, ahogy Ön fogalmazott, adaptívan tudja felhasználni azt, amit tud, s a munkáltató aztán majd „kineveli” a maga szakmai stábját, akire számítani lehet. Ez minden területre jellemző, vagy van a gazdasági szférának olyan területe, ahol ez a trend, míg máshol kevésbé?

R. F.: Azt gondolom, hogy ebben a kérdésben sokszor azért egy kis félreértés van az egyetem és az üzleti szféra között. A kérdés mindenekelőtt az, hogy az általános képzés mennyire „specifikus”. Ez fából vaskarikának tűnhet, ezért megpróbálom megvilágítani, hogy mire is gondolok. Sok múlik azon, hogy az általános képzés mennyire elvont, mennyire csak elméleti sémákban gondolkodik, vagy mennyire tud úgy általános lenni, hogy közben a hallgató az általános sémák segítségével képes következtetések levonására, s azután specifikus feladatok megoldására is. Szerintem a kérdés kulcsa ez. A munkáltatóknak leginkább ezzel szokott problémája lenni. Természetesen azt senki sem várja el a felsőoktatástól, hogy egy adott vállalat specifikus dolgait megtanítsa, nincs ilyen tévképzete senkinek sem az üzleti szférában, de azért olyan képzete van, hogy egy frissen végzett közgazdász a pénzügyi elemzésekhez ért, ami annyit jelent, hogy ha szembekerül egy konkrét problémával, akkor azokat az általános módszereket, amelyekkel a tanulmányai során megismerkedett, tudja alkalmazni. Ehhez képest nagyon gyakran azzal szembesülünk, hogy a fiatal közgazdászok ismernek ugyan általános módszereket, de ha találkoznak egy konkrét problémával, nem mindig tudják a kettőt összekötni egymással. Szeretném még egyszer hangsúlyozni, tehát, hogy specifikus ismereteket nem várunk el a fiatal diplomásoktól, mert ezt mindenki majd megtanulja a munkahelyén.

E: Ha egy friss diplomás Önöknél állást keres, akkor minek van nagyobb súlya: a felsőoktatási intézmény elhelyezkedésének valamilyen ranglistán, a megszerzett oklevél tartalmának, vagy az egyéb ismereteknek, képességeknek?

R. F.: Az utóbbi kettőnél: is, is. Számunkra mindkettő nagyon fontos, de ha mégis rangsorolni kell, akkor azt mondanám, hogy a szakmai ismeretekhez képest más készségek sokszor még fontosabbak. Olyan készségek, amelyek például a másokkal való együttműködésre, a csapatmunkára, a nyitottságra, a felelősségvállalásra vonatkoznak. Ezek olyan jegyek, amelyek fejlesztési lehetősége sokkal korlátozottabb, mint a szakismerté, ezek gyakran személyiséghez köthetők, ezért ha választani kell, s mondjuk valaki személyiségében jobban megfelel, és feltehető, hogy hatékonyabb lesz, akkor – még ha

kevesebbet is tud – valószínűleg öt választjuk. A mi szempontunkból hosszú távon ez tűnik a jobb választásnak.

E: Ezek a személyiséghez kötődő jegyek a felsőoktatásban szinte soha nem szelekciós szempontok. Ha valaki a vizsgáira felkészül, a szakmai ismereteiről számot ad, akkor még a pedagógusképzésben is nagy eséllyel diplomához jut.

R. F.: Az igen szomorú, hogy a tanári szakmában nincs ilyen szelekciós mechanizmus. Jómagam is ismerek olyanokat, akik tanárként működnek, pedig közelébe sem szabadna engedni őket a katedrának vagy a gyerekeknek. Azt azonban nem gondolom, hogy a közgazdászok körében is feltétlenül ilyen szempontból kellene szelektálni. Amikor arról beszélek, hogy ezek a jegyek nehezebben változtathatók, akkor nem azt állítom, hogy ezek egyáltalán nem lennének fejleszthetők. Igenis lehet őket fejleszteni. Az már más kérdés, hogy az egyetemi évek során erre nem tevődik túl nagy hangsúly. S az is kérdéses, hogy ez egyáltalán mennyire elvárható. Többet lehetne tenni az ügy érdekében, van is ebben némi elmozdulás. Az egyetemek próbálnak munkavégzéshez kapcsolt személyiségjegyeket fejleszteni, de azt hiszem ebben még vannak tartalékok. Ha ebből a szempontból összehasonlítanánk egy magyar és mondjuk egy amerikai metódikát, akkor jelentős különbségeket tapasztalnánk. De úgy gondolom, hogy ezeket a jegyeket nem is elsősorban a felsőoktatásban kellene kialakítani, hanem már az általános iskolában.

E: Az előbb említettem még az egyetemek, főiskolák elhelyezkedését különböző ranglistákon. Ez egyáltalán nem számít a felvételnél?

R. F.: Természetesen ez is számít. Ugyanakkor próbálunk nyitottak lenni ebben a kérdésben. Csak azért, mert valaki nem egy jó hírű felsőoktatási intézményben végzett, nem mondjuk azt, hogy szó sem lehet róla, de statisztikailag azért az már bebizonysodott, hogy az ilyen diplomával a jelentkezőnek kevesebb esélye van. Nem azért, mert elutasítjuk, hanem azért, mert egy felvételi beszélgetésen vagy teszten általában kevésbé jól szokott szerepelni.

E: Ha már említette a felvételi beszélgetést, ezeket a személyiségjegyeket valamilyen módon tesztelik már a belépéskor, vagy ezek a jegyek inkább menet közben mutatkoznak meg?

R. F.: Leginkább az interjú során teszteljük. Megpróbáljuk az interjút úgy összeállítani, hogy ezek kiderüljenek.

E: Az általános ismeretek területén hol mutatkozik a frissen végzetteknél a legnagyobb tudásdeficit? Itt gondolok a nyelvtudásra vagy az informatikai ismeretekre.

R. F.: Ha erről a kettőről beszélünk konkrétan, akkor az informatikai ismeretekkel kapcsolatban különösebb gond ma már nincsen, a nyelvvel még mindig gondok vannak. Ez nagyon érdekes, mert manapság már a diploma megszerzésének is feltétele a nyelvvizsga, sok esetben akár két nyelvnek az ismerete. Ugyanakkor az a tapasztalatunk, hogy a nyelvtudás szintje még mindig nem az, mint amit megkövetelnénk. Mondok egy példát: minden évben indítunk egy banki vezetőképző programot, és mindig azt tűzzük ki, hogy öt frissen diplomázott fiatalat felvesszünk rá. Általában jelentkezik száz ember, vagy akár kicsit több, tehát úgy tűnik, hogy megfelelő meritési bázisunk van. Átnézzük az életrajzokat, kiszűrjük azokat, akik nagyon nem oda valók, s aztán mindenkivel csinálunk egy telefonos interjút, ahol sok dolgot nem mérünk, hiszen ez egy negyedórás interjú, de a nyelvtudást azt igen. Ha felhívunk, mondjuk, száz embert, akkor a fele a

nyelven elvérzik. Azzal együtt, hogy nyilván mindegyiknek van papírja róla, és mi nem kérünk két nyelvet, mert minket csak az angol nyelv ismerete érdekel.

E: Mint nyelvtanár felvetném, hogy talán nem a felsőoktatás kimeneténél kellene megkövetelni a középfokú nyelvtudást. Ezrével várnak a diplomájukra hallgatók, akik négy vagy öt év alatt nem tudják letenni a nyelvvizsgájukat, miközben a főiskola vagy egyetem előtt tizenkét évig valamilyen idegen nyelven már tanultak. Az idő, úgy tűnik, itt nem feltétlenül kedvez, aki könnyen megszerzi az egyetem alatt a nyelvvizsgapapírját, az valószínűleg a középiskola alatt is ezt megtehetné. Ha az egyetemekre vagy főiskolákra már egy használható idegennyelv-tudással érkeznének a hallgatók, az a felsőoktatás színvonalára is nagyon jótékonyan hatna...

R. F.: Rejtetten tulajdonképpen már a bemenetnél kérik a nyelvismeretet, két oknál fogva is. Egyrészt, a magas presztízsű felsőoktatási intézményekbe azok nélkül a plusz pontok nélkül, amit a nyelvvizsga hoz, gyakorlatilag lehetetlen lenne bejutni. Másrészt, a felsőoktatási intézmények igen korlátozottan nyújtanak manapság nyelvtanulási lehetőséget, vagy ha nyújtanak, akkor az ugyanolyan térítéses formában zajlik, mintha valaki egy magán nyelviskolába menne. Tulajdonképpen, amit 18 éves kor előtt nem igazán lehet megtanulni, az csak a szaknyelv. Amíg nem tudja valaki, hogy milyen szakmát választ, addig nem is nagyon van értelme szaknyelvet tanulni, de addig is társalgási szinten megtanulhat mindenki angolul vagy valamilyen más nyelven. Amin azonban még el kellene gondolkodni, hogy területileg az országon belül igen nagyok a különbségek. Meg kellene vizsgálni, hogy milyenek a különböző régiókban a tizenkét év során az idegennyelv-elsajátítás lehetőségei, melyek azok az elmaradottabb térségek, illetve rétegek, amelyek ebből a szempontból komoly versenyhátrányban vannak.

E: Az utóbbi évtizedben szembeűnő lett egy másik jelenség is, amelynek ugyancsak van köze az oktatás minőségéhez, mégpedig a diploma-felhalmozás. Középkorú munkavállalóknál még csak érthető ez a stratégia, hiszen az elmúlt 18 évben a munkaerőpiac teljesen átstrukturálódott. De a diploma-felhalmozás a fiatalabb, munkahelyi tapasztalatokkal nem rendelkező korosztályokra is jellemző. Előnyt jelent ma a munkaerőpiacon, ha valaki több diplomával a zsebében keres állást, vagy ez egy teljesen aránytalan magán- és közbefektetés?

R. F.: Szerintem korlátozottan alkalmas ez a munkaerő-piaci esélyek növelésére. Ha valakinek van egy jó diplomája, az teljesen kielégítő. Én nem nagyon ajánlanám, s különösen nem rögtön a végzést követően, amíg nem látja valaki, hogy mit is fog csinálni, milyen ismeretekre lesz szüksége. Megint menjünk vissza a közgazdász területre: ha valakinek van egy jó közgazdász diplomája, akkor azzal nagy valószínűséggel el fog tudni jól helyezkedni. Nem fog akkor sem jobban elhelyezkedni, ha szerez mellé egy másikat. Ez nem előny. Szerintem jobb először munkahelyi tapasztalatokat szerezni, megvárni, hogy milyen irányba kanyarodik valakinek a pályája, mert így jobban fel lehet mérni azt, hogy milyen másoddiplomát érdemes esetleg megszerezni. A harmadik ellenérv, s ezt munkáltatóként csak csendben szeretném megjegyezni: ha én egy életrajzot elolvasok, amelyben látom, hogy valaki végzett egy felsőoktatási intézményben, majd rögtön elvégzett egy másik intézményt is, ne adj isten, egy harmadikat, akkor nem az jut az eszembe, hogy az illetőnek nagy ingerenciája van arra, hogy dolgozzon és teljesítsen...

E: És akkor ehhez még jöhet egy negyedik érv, amit ugyancsak sokfelől hallok, hogy munkáltatói oldalról nem is mindig éri meg többdiplomást alkalmazni, különösen a közszférában, ahol a bértábla alapján a többdiplomás eleve többbe kerül...

R. F.: Ez a mi szféránkban szerencsére nem adekvát. Ezek azok a dolgok, amelyek a közszférában anakronisztikusak. Ott sem a diplomákat vagy a nyelvvizsgapapírokat kellene elismerni, hanem azt, hogy valaki mit tud, hogyan teljesít, mire van szükség az adott munkakör betöltéséhez.

E: Vannak pozitív várakozások a szakmai továbbképzésekkel kapcsolatban is. A munkavállalók – önként vagy egzisztenciális kényszerből – többször is visszakerülhetnek a felsőoktatásba. Nyilván ezt abban a reményben teszik, hogy ezzel javítják az elhelyezkedési esélyeiket. A szakmai továbbképzések mennyiben felelnek meg ezeknek az elvárásoknak?

R. F.: A továbbképzésekben már van fantázia. Azt gondolom, hogy ha valaki már elindult valamerre, tudja, hogy mit akar, milyen cél érdekében szeretne valamilyen kurzust elvégezni, annak érdemes kiegészítő képzésben részt vennie. Ha ez nem konkrét célhoz kötött, hanem valaki csak megalapozni szeretné a szakmai karrierjét különböző végzettségekkel, annak nem látom sok hasznát.

E: Közelítsük meg most a kérdést egy másik oldalról, mégpedig a szakmai képzések minősítése felől. Ön szerint, mennyire érvényesül a munkáltatók igénye, elvárása a felsőoktatási programok akkreditációjánál? Működik a MAB-on belül egy Felhasználói Bizottság, amely a munkáltatók képviselőiből áll, de nem tudom, hogy ők egyáltalán milyen témákban foglalhatnak állást? Mekkora a súlyuk az egész folyamatban?

R. F.: Az az igazság, hogy ebben nem veszek részt, és nem is látok bele annyira, hogy meg tudjam ítélni.

E: S mint egy munkáltatói szervezet vezetője, arról mi a véleménye, hogy a MAB 41 fős plénumában mindössze ketten képviselik a munkáltatókat?

R. F.: Ha már így rákérdezett, akkor annyit tudok mondani, hogy ez a durván 5%-os képviselet nagyon kevés.

E: Többször felvetődött már, hogy a felhasználókat be kellene vonni az egyetemi tanácsok munkájába is. Ha jól tudom, erről konkrét törvényjavaslat is született, de aztán ez mégsem valósult meg. Ön hogyan foglalna állást ebben a kérdésben?

R. F.: Szerintem a munkáltatóknak abszolút ott lenne a helyük az egyetemi tanácsokban. Amennyire tudom, erre nagyon jó külföldi példák vannak. Ha tényleg a felhasználók oldaláról szeretnék visszajelzést kapni és orientálni a képzést, akkor ehhez semmilyen áttételes dologra nem lenne szükség, csak ott kellene ülniük a tanácsokban.

Ugyanakkor azt gondolom, hogy manapság már többnyire van kommunikáció a felhasználók és az oktatási intézmények között. Itt most az egyetemi tanácsokról beszélünk, de nem ez az egyetlen fórum. Az egyetemek többsége, szerintem, törekszik arra, hogy minél aktívabb kapcsolatot építsen ki a felhasználókkal, több oknál fogva: Egyrészt azért, mert ma már a felsőoktatás számára evidensé vált, hogy azt a célt szolgálják, hogy aki náluk végez, az el is tudjon helyezkedni, az egyetemeken, főiskolákon a gazdaság igényeinek megfelelő képzés kell, hogy folyjon. Másrészt, ne feledjük el azt sem, hogy az egyetemek pénzügyileg is rá vannak szorulva arra, hogy kiépítsék a kapcsolatot a felhasználói szférával, legyen ez a kutatások egyetemekre telepítése, az oktatásban való részvétel, vagy akár a gyakorlati helyek biztosítása.

E: A Budapest Banknak hány felsőoktatási intézménnyel van közvetlenül kapcsolata?

R. F.: Akivel szorosabb és jó a kapcsolat, az három intézmény.

E: S ezek az ország különböző pontjain vannak, vagy javarészt budapesti intézmények?

R. F.: Budapesten. Mivel a központja is itt van a cégnek, itt lép fel nagyobb mértékű munkaerőigény.

E: S mit jelent ez a kapcsolattartás?

R. F.: Elég nagy számban fogadunk hallgatókat gyakorlatra. Próbáljuk szakmailag is egy kicsit orientálni az intézményeket, részt veszünk és támogatunk egyetemi rendezvényeket és bekapcsolódunk az oktatásba, egyelőre vegyes eredménnyel.

E: A szakok minősítésének egyik szempontja, hogy rendelkezik-e az intézmény adatokkal arról, hogy mi történik a hallgatókkal a diplomaszerezés után, el tudnak-e helyezkedni az adott szférában, vagy sem. Vannak ezzel kapcsolatban tapasztalatai, végeznek a felsőoktatási intézmények ilyen követéses vizsgálatokat?

R. F.: Nem tudom. Hallottam már arról, hogy egyes intézmények ezzel foglalkoznak, de ez még nem lehet általános.

E: Az a három intézmény, akikkel Önök kapcsolatban vannak, kérnek információt arról, hogy pl. a Budapest Banknál hányan tudtak elhelyezkedni?

R. F.: Tőlünk, mint munkáltatótól nem kértek ilyen információt. Feltételezem, hogy a hallgatókon keresztül próbálnak meg adatokat gyűjteni. De ezt csak feltételezem.

E: Ön a Magyar Munkáltatók és Gyáriparosok Szövetségének alelnöke. A szervezetüket megkereste valaha valamely felsőoktatási intézmény, hogy ez ügyben segítséget kérjen?

R. F.: Nem, ilyen megkeresés még nem volt.

E: Az egyik legfontosabb terület, ahol a gazdasági szféra és a felsőoktatás együttműködhet, az a fejlesztések és kutatások. Itt is nyilván vannak szektorok, ahol szorosabb ez az együttműködés, míg máshol nem jellemző, pedig a felsőoktatás minőségére az F+K tevékenységek nagyon jó hatással lehetnének. Ön szerint, mennyire használják ki a magyar egyetemek az ebben rejlő lehetőségeket?

R. F.: Szerintem ez már elég általános minden olyan területen, ahol eladható ez az üzleti szféra felé, mert ez az intézményeknek is létérdekük, de az egyes oktatóknak is finansziális érdeke. Azok a területek, ahol ebben nagyon hatékonyak, a műszaki, a természettudományi és az informatikai képzés. Ezekben a területeken nagyon szoros az együttműködés. De a közgazdaságtudományi képzés területén is viszonylag jól mennek a dolgok.

E: Beszéljünk még a pénzről: külföldön vannak cégek, akik nagyon komoly összegeket fektetnek abba, hogy tehetséges fiatalokat fedezzenek fel, segítsék őket a tanulmányaikban, karrierjükben. Magyarországon ez mennyire jellemző? Illetve: milyen feltételek mellett tudná elképzelni, hogy a gazdaságból több pénz áramoljon a felsőoktatásba?

R. F.: Azt gondolom, hogy ez két különböző téma. Az egyik, hogy mennyi pénz áramlik a felsőoktatásba, és milyen az üzleti szféra és a felsőoktatás viszonya. A másik, hogy az üzleti szféra mennyire éri el az egyes hallgatókat, mennyire tud velük kapcsolatot kiépíteni, s már az egyetemi évek alatt őket megnyerni magának. Ez a kettő azért egy kicsit más.

Én azt látom, hogy ma a vállalatok nagyon különböző módon próbálják megközelíteni a hallgatókat. Egyrészt próbálnak közvetlen kapcsolatot kiépíteni velük. Ennek